

BUITEN

5^E JAARGANG N^O. 40.

ZATERDAG 7 OCTOBER 1911.

Foto R. H. Herwig.

DE SCHOORSTEEN IN HET RAADHUIS TE KAMPEN.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN OCTOBER, DOOR A. A. N.	BLZ. 470
DE AFSCHAFFING DER OOGKLEPPEN EN DE ONVERANTWOORDELIJKE VERVOLGING EN VERNIETIGING DER VOOR DEN LANDBOUW ZOO NUTTIGE MOLLEN, DOOR C. VORSTIUS.	470
KAMPEN, DOOR U. G. DORHOUT, GEÏLL. BLZ. 469 EN 472—475	
BRIDGET HARBOTTLE (VERVOLG), DOOR C.	BLZ. 474
DE TRAWANT VAN DEN KIEVIT, DOOR A. B. WIGMAN, GEÏLLUSTREERD.	477
BATAVIASCH E VRUCHTEN, GEÏLLUSTREERD	477
LIMBURGSCH E HOFSTEDEN, DOOR P. E. W. K. GEÏLL.	479
NICOTIANA (GEDICHT), DOOR M. M. BLANKERT	480
MUGGENDANS (GEDICHT), DOOR B. TH. SANTEN	480
UIT DE STUDEERKAMER	480

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN OCTOBER.

HET volgende overzicht geeft den stand der Sterrenbeelden in den vóóravond (omstreeks 8 uur):

Zenith: Cepheus, Hagedis, Zwaan;

Noorden: Grootte en kleine Beer, Giraffe, Jachthonden, Lynx;

Noordoosten: Wagenman;

Oosten: Andromeda, Cassiopeia, Driehoek, Perseus, Ram, Stier, Walvisch;

Zuidoosten: Visschen;

Zuiden: Arend, Dolfijn, kleine Paard, Pegasus, Pijl, Schild van Sobieski, Steenbok, Zuidervis, Vos, Waterman;

Westen: Boötes, Hercules, Kroon, Lier, Ophiuchus, Slang;

Noordwesten: Draak.

De Melkweg loopt te 8 uur van het Noordoosten door het zenith naar het Zuidwesten. Reeds zijn de heldere plekken in den Schutter niet meer goed zichtbaar, en ook de Arend komt lager te staan; nu de winter nadert is het met de pracht van den Melkweg gedaan. De schitterende wintersterrenbeelden komen langzamerhand in zicht; dit jaar luisterrijker dan ooit door de aanwezigheid van Saturnus in den Ram en, vooral, van Mars in den Stier. Te 8 uur staat de Stier nog vrij laag in het Oosten, maar te middernacht is de wintersterrenhemel al haast in volle pracht te aanschouwen.

Er zijn deze maand drie *Algol minima* geschikt waarneembaar, namelijk den 9^{en} October te 1 uur na middernacht, den 12^{en} te 10 uur en den 15^{en} te 7 uur.

Het *Zodiakaallicht* zal men in de eerste dagen der maand, en vervolgens ook na den 20^{en}, als het Laatste Kwartier niet meer hindert, na middernacht in het Oosten uitstekend kunnen zien; zooals ik al meermalen mededeelde, is October voor het Oostelijke Zodiakaallicht de meest geschikte maand. Ook de *Gegenschein* is deze maand goed waarneembaar, voorzover deze uitdrukking althans mag gelden voor een uiterst zwak schijnsel, dat alleen aan een zeer helderen nachthemel kan worden gezien. Men zoekt in de tweede helft van October, als geen maneschijn hindert, in het sterrenbeeld Visschen.

De *tijdsvereffening* bereikt tegen het einde van October een minimum, om vervolgens tot half Februari aldoor toe te nemen. Den 1^{en} is de zon 10 minuten, den 31^{en} 16 minuten bij de klok voor.

In de tweede helft der maand zijn er gewoonlijk in den nacht vrij veel *vallende sterren* te zien, met een straalpunt in Orion.

De Nieuwe Maan van 22 October brengt een *ringvormige*

zonsverduistering, zichtbaar in Oost-Azie, den Oost-Indischen Archipel, en Australie.

Mercurius en *Jupiter* zijn niet of nauwelijks waarneembaar.

Venus, den 15^{en} September in beneden-conjunctie met de zon, is nu naar het Westen uitgeschoten en als prachtige morgenster in den nacht zichtbaar. Den 20^{en} October zal zij in grootste helderheid stralen. De planeet komt in het einde der maand al vóór drie uur op.

Mars is bijna den heelen nacht zichtbaar, in het sterrenbeeld Stier. De beweging tusschen de sterren door is zeer zwak, en voor het bloote oog nauwelijks merkbaar: den 17^{en} is de planeet stationair, en dan begint de teruggang, bewijs tevens dat de oppositie weldra zal bereikt zijn. De middellijn neemt van 14" tot 17" toe, en ook de helderheid wordt deze maand nog steeds grooter. Voor bezitters van goede kijkers is nu de beste tijd gekomen om de scherpte hunner oogen op deze planeet te beproeven.

Ook *Saturnus*, langzaam westwaarts loopende in het sterrenbeeld Visschen, is den heelen nacht zichtbaar, en dus nu uiterst geschikt voor de waarneming.

De „ster van de maand” is de *Komeet 1911 C*, tenzij het mocht blijken, dat de *Komeet 1911 G*, gisteren — ik schrijf dit 29 September — door een Russisch astronoom ontdekt, en als zeer helder beschreven, haar de loef afsteekt. Het is een rijk kometenjaar. Zeven kometen zijn er nu reeds ontdekt, en daarvan zijn of waren er twee (C en G) gemakkelijk voor het bloote oog, twee (B en F) duidelijk in een binocle zichtbaar.

De komeet 1911 B, waarop ik in No. 31 van dezen jaargang de aandacht vestigde, is voor Nederland verdwenen: van F en G moet men nog afwachten wat zij worden. Maar de komeet C is in een belangwekkend hemellicht, ofschoon ik eigenlijk verwacht had, dat de helderheid, met name van den staart, dezer dagen sneller zou zijn toegenomen. Aan datgene, wat ik over deze komeet in No. 35 van dezen jaargang en daarna uitvoeriger in de *N. R. Ct.* van 21 September schreef (Avondblad B) kan ik voor het oogenblik weinig toevoegen. Er is tot nu toe geen „efemeride”, d.i. voorspelling van dag tot dag verder dan 15 October gepubliceerd. Als dit nummer verschijnt, is de komeet 's avonds om 7 uur aan den Noordwesterhemel als een nevelvlekje van de derde „grootte” — Zie Buiten II No. 45 — in de Jachthonden te zien, even onder het punt, dat midden tusschen Arkturus en ζ van den grooten Beer ligt. Wie geen sterrenatlas bezit, raadplege het ongelukkig wat onduidelijk afgedrukte kaartje in de *N. R. Ct.* Elken volgenden avond staat de komeet iets lager, den 11^{en} October te 7 uur vrijwel even hoog als Arkturus. Daar hier in de buurt zeer weinig heldere sterren zijn, zal de komeet, zoolang geen maneschijn hindert, gemakkelijk te vinden zijn. Bij maanlicht — de maan is 8 October vol — is zij in een binocle aan het nevelachtige uiterlijk te herkennen, bij afwezigheid van maneschijn aan den staart, die in het eind van September duidelijk over een graad of 15 met het bloote oog te zien was, en die naar alle waarschijnlijkheid nog langer en tevens helderder zal worden. Het is wel heel jammer, dat de komeet langzamerhand zoo veel lager komt te staan. Zij staat 11 October om half 8 nog maar tien graden boven den horizon, den 15^{en} October echter al tegen half 7. Den 11^{en} hindert de maan nog, den 15^{en} niet meer. Ook aan den Noordoosterhemel is de komeet na middernacht te vinden; zij staat in de eerste helft van October omstreeks 4 uur in den morgen ook weer op 10° hoogte.

Ondanks het feit, dat de afstand tot de aarde nu toenemende is, mag men verwachten, dat de staart tot November toe steeds langer en helderder zal worden. De ervaring leert namelijk, dat de nadering tot de zon hier de voornaamste factor is, en dat de staart meestal zelfs nog even na het bereiken van het „perihelium” (den top der parabool) in afmeting en helderheid blijft toenemen, d.i. in ons geval tot het einde van October. Een ongunstige omstandigheid is echter, dat de komeet zooveel lager aan den hemel komt te staan. Wellicht bestaat er aanleiding, hetzij in „Buiten” hetzij in een dagblad nog eens de aandacht op deze komeet te vestigen. Ook al mocht men den staart maar heel flauw kunnen zien, het constateeren van de vrij snelle beweging van een nevelachtig object tusschen de sterren door blijft een waarneming, die eenige moeite overwaard is. Ook op de kometen F en G, waarvan mij nu nog niets zekers bekend is, zal ik misschien nog terugkomen.

A. A. N.

De afschaffing der oogkleppen. *)

MIJN doel is te trachten de paarden te bevrijden van dat leelijke stuk leder, dat ze voortdurend plaagt en hen het zien belet. De oogklep is niet alleen doelloos, het is een voortdurende plaag, steeds de meest gevoelige deelen van het oog aanrakende, het paard wordt er door in het half duister gehouden, noodwendig moet het dier er onder gedrukt gaan, terwijl het verlaagd wordt tot het eenige dier op aard dat beroofd wordt van zijn goed recht op het daglicht.

*) Verkort verslag eener rede, uitgesproken door den Voorzitter der Sophiaminng te Kopenhagen, op den 3^{en} Augustus 1911, op het Congres voor Dierenbescherming te Kopenhagen.

De houding van een paard door oogkleppen gehinderd is weifelend vergeleken bij die van een paard dat vrij voor zich uit kan zien.

Sedert eenigen tijd heb ik in mijn land den strijd tegen de oogkleppen aangeboden, ik heb met aandacht een groot aantal paarden voorzien van oogkleppen, waargenomen en ben tot de overtuiging gekomen, dat deze dingen veelal marteltuigen zijn, vooral wanneer het hoofdstel niet goed past, hetgeen maar al te vaak bij werkpaarden het geval is; zijn de hoofdstellen te klein dan drukken de oogkleppen voortdurend op het oog, zijn ze te groot dan kleppen ze tegen de oogen evenals vensterblinden door den wind bewogen en vernielen het oog langzamerhand.

In tijden van groote warmte beletten zij de vrije toetreding van versche lucht en het heet geworden leder, dikwerf buitendien nog slecht gereinigd, doet oogontstekingen ontstaan, waaraan vele paarden lijden.

Ik sta niet alleen in dezen strijd, een bekend dierenvriend te Parijs de Heer André Falize begon eveneens een kruistocht tegen de oogkleppen.

De physiologie van het paard behandelende zegt hij: de oogklep vervalscht de natuurlijke richting van den blik van het dier, welke zijdelings is, en dit is reeds de eerste physiologische misgreep, want de oogen van het paard zijn ingericht om voor zich uit, rond om zich en achterwaarts te zien.

Mr. Falize heeft den goeden inval gehad om bekende paardenmensen, van vader op zoon, te raadplegen en voor zijne zienswijze te winnen.

Hij heeft eene enquête geopend de meening vragende van de Directeuren der diverse groote rijtuigmaatschappijen te Parijs en omstreken en heeft daarbij de voldoening mogen smaken dat hij vele antwoorden kreeg die geheel met zijne opvattingen strookten.

Zij, die beweren dat de oogkleppen noodig zijn om te voorkomen dat de paarden schrikken, moeten dadelijk den aftocht blazen, wanneer men hen bewijst, dat juist die paarden welke het meest aan schrikken bloot gesteld zijn, nimmer oogkleppen behoeften te dragen, bij geen enkel volk der aarde.

De paarden der legertrainen en die der brandweer dragen immers nergens ter wereld oogkleppen.

IN RUSLAND KENT MEN GEEN OOGKLEPPEN.

Geen oogkleppen meer, wil tevens zeggen, „geen zweep meer”; het paard zonder oogkleppen kan zijn bestuurder zien en zijne bedoelingen begrijpen; het is nogmaals Rusland dat hier het goede voorbeeld geeft, de zweep wordt daar weinig gebruikt, althans voor paarden.

Op deze wijze zal men eene noodelooze kwelling doen ophouden, op deze wijze zal men de naar geest zwakkere beschermen, die geen voldoende middelen hebben om zich zelf te verdedigen.

Dat de oogkleppen nog bestaan is alleen toe te schrijven aan de kracht der gewoonte, omdat het sedert eeuwen de mode is geweest; men beweert dat zij het paard kleeden.

Vervang het hoofdstel met oogkleppen eens door het Russische hoofdstel met zijn elegant op het voorhoofd van het paard gekruist lederwerk en gij zult het verschil zien tusschen die levendige en vroolijke paardenhoofden vergeleken met die van de arme dieren met hunne geblinddoekte oogen.

Nadat ik mijne rede inzake de oogkleppen geëindigd had, verzocht mij een afgevaardigde uit Berlijn, hieraan nog iets te mogen toevoegen, hetgeen ik hem gaarne toestond.

Deze nu deed de mededeeling, dat het gebruik van oogkleppen in Berlijn sedert ruim zes maanden „Officieel verboden is”.

Toen dit verbod door de Politie werd bekend gemaakt ontstond er heel wat beweging onder de koetsiers en voerlieden; zij beweerden, dat er ernstige ongelukken zouden plaats grijpen, paarden wild zouden worden en wat dies meer zij.

Hierop werd onmiddellijk door het Polizei-Amt bekend gemaakt, dat iedere voerman, koetsier of andere houder van paarden die bevreesd was dat zijne paarden niet zonder oogkleppen gebruikt zouden kunnen worden, zich op een daartoe bekend gemaakte datum met de bewuste paarden had te vervoegen aan een der daartoe aangewezen bureaux, waar Rijksveeartsen zouden aanwezig zijn voor de kostelooze keuring.

Voor elk paard dat bij dit onderzoek zoude blijken niet zonder oogkleppen te rijden te zijn, zoude eene uitzondering gemaakt en eene speciale vergunning uitgereikt worden om het dier met oogkleppen te mogen gebruiken.

En wat geschiedde nu op den datum voor de keuring aangegeven? „Niemand verscheen met zijn paard”.

En dat ze allen dus drukte voor niets gemaakt hadden, blijkt wel ten duidelijkste uit het feit, dat tot op den huidige datum, ruim zes maanden na het in werking treden der verordening, niet één enkel ongeluk door het niet dragen der oogkleppen voorkwam.

De onverantwoordelijke vervolging en vernietiging der voor den landbouw zoo nuttige mollen. *)

Onder de familie der Insecteneters bekleedt de mol eene eerste plaats, zij geeft ons buitendien een schoon voorbeeld van

*) Verkort verslag eener rede, uitgesproken door den Voorzitter der Sophia-Vereeniging, op den 3en Augustus 1911, op het Congres voor Dierenbescherming te Kopenhagen.

moederliefde; het dier is uiterst bekwaam in de samenstelling van haar nest, met zeldzame scherpzinnigheid en talloze voorzorgsmaatregelen weet zij voor de veiligheid van haar kroost te zorgen, geen dier kan daarmede wedijveren. Met hare kleine van scherpe en lange nagels voorziene pooten graaft zij haar ondergrondsche wegen om slakken en wormen die haar voedsel uitmaken te vangen.

Zij is voortdurend bezig zoowel overdag als des nachts, om de drie uren slaapt en werkt zij, daar zij niet lang buiten voedsel kan, een weinig te lang vasten veroorzaakt onvermijdelijk haar dood; wat zij dagelijks aan voedsel noodig heeft, overtreft haar eigen gewicht.

De wisseling der jaargetijden brengt slechts eene luttele verandering in haar wijze van werken, des winters moet zij dieper in den grond graven om de larven te kunnen volgen, des zomers wanneer deze door groote hitte of droogte nog dieper afdalen, dan moet zij zich dikwerf aan de oppervlakte wagen ten einde slakken en meikevers te jagen.

Wanneer zij haar jongen voedt verlaat zij nooit haar woning, tenzij gevaar dreigt, in welk geval zij haar kroost mededragende, zich in tegenovergestelde richting, door een der talloze onderaardsche gangen verwijderd.

Gedurende den eersten tijd zorgt het mannetje voor de voeding van het geheele gezin, welke uitsluitend bestaat uit voor den landbouw schadelijke insecten, zooals de larven der meikevers, graswormen en koolrupsen.

Hare ingenieurs-werkzaamheden zijn in alle gevallen zeer bevorderlijk voor het draineeren der gronden en reeds voor zes eeuwen beschouwde men de molshoopen als hoogst nuttig voor de velden niettegenstaande ze deze niet bepaald verfraaien.

Haar voortdurend jachtmaken op de van plantenwortels levende insecten vergoedt *duizendvoudig* de geringe schade die zij veroorzaakt.

Een Engelsch landeigenaar verstoord dat de mollen steeds zijn grasvelden beschadigden besloot hun verdelging.

Hij ontbood mollenjagers en betaalde een flinken prijs voor elke gedooide mol.

Korten tijd daarna zag hij zijn aanplantingen en struikgewassen door miljoenen insecten vernietigen en in zijn wanhoop wist hij geen beter middel dan onverwijld de zoo versmaade mollen weder op zijne gronden te doen brengen, hetgeen met groote moeite en kosten gepaard ging.

Verleden jaar heb ik mij schriftelijk tot de Commissarissen van H. M. de Koningin van twee onzer Noordelijke Provinciën gewend, protesteerende tegen de verdelging der mollen, H.H. Ed. Gestr. verzoekende maatregelen te willen nemen in het belang van den landbouw door een einde te maken aan deze zinnelooze vernietiging.

Verder wendde ik mij direct tot de landbouwers door welwillende tusschenkomst der pers, hun aanradende niet alleen het mollenjagen te verbieden doch de mollenjagers van hunne landen te verwijderen.

De mol wordt tegenwoordig voor twee doeleinden gedood.

1°. Laat men ze dooden om ze kwijt te raken.

2°. Doodt men om de huid van het nuttige dier machtig te worden.

Het zacht fluweelen jasje van den kleinen arbeider heeft plotseling de aandacht van de wreede mode getrokken, men tooit er zich mede zonder er zich ook maar in het minst om te bekommeren, dat hierdoor wederom enorme schade aan den landbouw berokkend wordt.

Volgens officiële bescheiden mij door Professor Ritzema Bos, Directeur van het Phytopathologisch Instituut te Wageningen verstrekt, overschrijdt de import van mollenvellen te Londen reeds de anderhalf miljoen per jaar.

Bij ons in Leeuwarden, de hoofdstad van een der Noordelijke Provinciën, wordt door één handelaar jaarlijks een aantal van 30 à 50 duizend velletjes uitgevoerd.

De mol is inheemsch in Europa en Azië, maar wanneer men zijn vernietiging voortzet zooals in de laatste jaren het geval was, zal er spoedig geen enkele mol meer zijn en men zal een nieuwe stoot toegebracht hebben aan het evenwicht der schoone natuur, het welk reeds zooveel geleden heeft door de grillen der menschen.

ERRATA.

In het artikel „Een stadje vol historie”, is op blz. 462, bij het aanbrenge van correctie een stukje uitgevallen. Men leze tweede regel van boven, eerste kolom:

Eigenaardig is nog een oud Schepenen Gebed, dat ergens aan den wand een plaatsje werd toegewezen en aldus luidt:

OP SCHEPENEN KAMER TOT NAERDEN.

Schoon het een heer ofschoon het een knecht is
Men doet hier yder 't geen dat regt is.

O, Schepper, hoog van waarde
Van Hemel en van aarde
Geeft dat Regtvaardigheyd
Ons steeds aan 't herte leyd
Geen vonnis zij gestreken
Als 't geen Uw mond sal spreken
Geen vonnis zij geveld
Als 't geen Uw woord vermeld.

R. DE LOVER M. D.

1700.

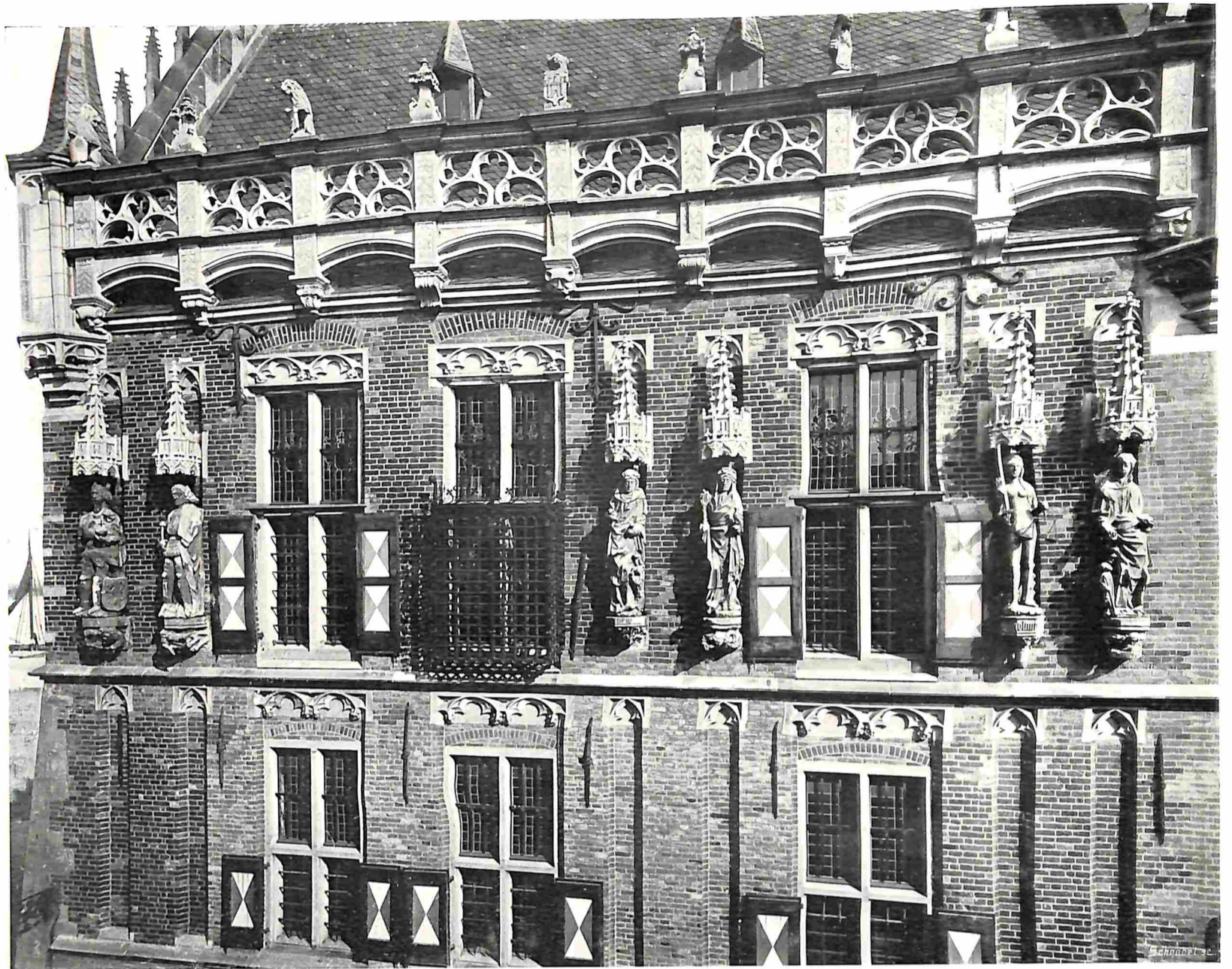

Foto P. Kramer.

GEVEL VAN HET RAADHUIS TE KAMPEN.

KAMPEN.

ONGETWIJFELD behoort Kampen tot de oudste Nederlandsche steden. Reeds de eerste Christenpredikers bouwden er een kerk, aan St. Nicolaas gewijd, benevens een kapel. Eerst in het begin der 14^e eeuw, in 1320, verkreeg de plaats stedelijke rechten. Weldra wist de stad zich, vooral door hare gunstige ligging, tot bloei en aanzien te brengen, zoodat men op bijna alle wateren de Kamper vlag zag verschijnen. Op de markten van Rusland werden pelterijen gekocht, van de Spaansche en Portugeesche havens voerde men fijne wijnen aan. Machtig was de veste. En de Sallandsche en Veluwsche roofridders voelden de machtige roede van het drievoudig verbond: Kampen, Deventer en Zwolle. Keizer Maximiliaan verhefde de stad later tot vrije rijksstad. Was het wonder, dat de stad een der voornaamste leden werd van het Hanzeverbond? Werden de landerijen rondom de stad vruchtbaar gemaakt, en de landbouw krachtig gesteund, niet minder kwam de nijverheid tot bloei, vooral toen na den val van Antwerpen, vele Vlaamsche uitgewekenen de lakenindustrie naar de boorden van den IJssel overbrachten. Hiernaast ontwikkelde zich de garen- en trijpfabricatie en werd het kantwerken met succes beoefend.

In den loop der eeuwen heeft de oude stad veel van haar vroegere macht en aanzien verloren. Het verzanden van de IJselmonden, en het ongeschikt worden van de Zuiderzee voor de groote vaart zijn hiervan de oorzaak.

Toch moet men niet meenen in het Kampen van heden een kwijnende stad te zullen aantreffen. De toename der bevolking, die vanaf het begin der 19^e eeuw van 7000 inwoners tot ruim 20000 is gestegen is daar, om het tegendeel te bewijzen. Scheepstimmerwerken, machinefabrieken, steenbakkerijen, kalkovens, sigarenfabrieken, enz. geven aan de nette stad van heden leven en bedrijvigheid.

Veel is er in Kampen bewaard gebleven uit den vroegeren tijd, en in de volgende regelen willen we allereerst iets naders vertellen van de trotsche monumenten uit dien glorie-tijd. Weinige steden, die zoo vele harer oude stadspoorten hebben bewaard, als Kampen.

Van het zestal trotsche poorten, die in de 17^e eeuw de veste tot „steun en sterkte” dienden, zijn er tijdens de ontmanteling,

die van 1830 tot 1835 plaats vond, nog een drietal bewaard gebleven: namelijk de Koornmarktpoort, de Cellebroerspoort, en de Broederpoort. De „Broerspoort” en de „Cellebroerspoort”, die beide op de vroegere wallen toegang geven tot het fraaie plantsoen, zijn van deze oude sterken ongetwijfeld de schoonste. Vooral de eerste met haar vier hooge torens maakt een bijzonder schilderachtigen indruk. Deze poort dateert uit het jaar 1465, toen de nieuwe muur langs de gracht gebouwd werd. De nieuwe bovenverdieping werd er in het jaar 1615 opgeplaatst. Dit gedeelte werd tot woning ingericht voor verschillende stedelijke ambtenaren. In 1699 werd ze bestemd tot gildekamer van het chirurgijngilde.

De andere poort, de „Cellebroerspoort” ontving haar naam naar het klooster der Cellebroeders, dat voorheen in deze omgeving gelegen was. Ook deze poort dateert uit de laatste helft der 15^e eeuw. In 1617 werd ze vernieuwd naar het ontwerp van den bouwmeester Thomas Berends. Met haar fraai silhouet en de beide massieve torens, is deze oude stadspoort nog een waar sieraad. In de fries bemerkt men een adelaar, geflankeerd door twee leeuwen die schilden houden, eenerzijds met het stedelijke wapen en anderzijds met de stedelijke kleuren voorzien. Een sierlijk omljst dakvenster geeft aan den gevel een smaakvol aanzien.

De Koornmarktpoort, dagteekende uit de 14^e eeuw, vormde in vroegeren tijd den hoofdtoegang tot de stad. Eertijds was vlak tegenover deze poort een pontveer over de rivier. In het jaar 1488 werd door het bouwen van een vaste brug de toegang tot de stad veranderd. De witte kleur der poort was ten dienste voor de rivierscheepvaart, opdat de schippers duidelijk konden zien, waar ze moesten aanleggen. De beide zware ronde torens, met hooge pyramidaalvormige daken aan de rivierzijde, geven aan de poort een krachtig aanzien. Tot op het einde der vorige eeuw bezat Kampen nog een vierde harer fraaie stadspoorten, namelijk de zogenaamde Hagenpoort, een belangwekkend voorbeeld van middel-eeuwsche vestingbouwkunde. Vele jaren heeft deze fraaie poort, die in 1893 werd afgebroken, dienst gedaan als gevangenis. Verbrediging van straten en hooge onderhoudskosten zijn oorzaak geweest, dat deze oude sterkte in sloopershanden is gevallen.

We willen thans van de behandeling der poorten afstappen, en een bezoek brengen aan een ander gebouw, namelijk het Stadhuis, dat, niet het minst om zijn inwendige kunstschaten, behoort tot de merkwaardigste bouwwerken van ons vaderland. Reeds dadelijk bemerkt men, dat het gebouw uit een oud en nieuw gedeelte bestaat. Het laatste is het tegenwoordige stadhuis, het oude gedeelte vormt het zoogenaamde oude Raadhuis.

In vroegere eeuwen was aan het eigenlijke stadhuis een geheel andere bestemming gegeven. 't Was namelijk het stads-wijnhuis, waar niet alleen de leden der stadsregeering bijeen kwamen op een glas wijn, onder het houden van gewichtige vergaderingen, maar waar men tevens de vorsten en vreemde gezanten ontving.

In het laatst der 16^e eeuw werd het wijnhuis geheel verbouwd, en met het daarnaast gelegen oudere gedeelte tot stadhuis ingericht. Verschillende verbouwingen hebben het oorspronkelijke gebouw geheel zijn oud karakter doen verliezen.

Het zoogenaamde oude-Raadhuis ziet er uitwendig echter nog vrijwel gelijk uit, als in den stichtingstijd, het jaar 1350. Een hevige binnenbrand, veroorzaakt door onvoorzichtigheid van eenige stadsdienaren, heeft in het jaar 1543 het inwendige Raadhuis geheel vernield. Gelukkig bleven de muren van het schoone gebouw behouden. Tijdens den brand viel de klok uit den schepentoren naar beneden, waardoor een gewelf werd gescheurd, wat nu nog te zien is. Gelukkig behoefde men alleen de spits en de bovenste balustrade van den toren te vernieuwen, zoodat deze ook nog uit de 14^e eeuw dateert.

Jammer, dat de oorspronkelijke sierlijke trap met bordes, met haar pilasters, wapenschilden en leeuwen, plaats moest maken voor een opgang van veel beperkter opvatting, die echter na de restauratie van 1899 verdwenen is.

De zeer schoone gevel is versierd met een zestal fraaie beelden, in nissen geplaatst, rustende op rijk gebeeldhouwde Gothische kraagsteenen, overhuifd door bijzonder mooie zandsteenen baldakijnen. De beelden zijn voorstellingen van: Karel de Groote, Alexander de Groote, de Matigheid, Trouw, Gerechtigheid en Liefdadigheid. De hoeken zijn versierd met zandsteenen hoektorentjes, onderling verbonden door een zandsteenen balustrade.

Ter zijde wordt men dadelijk getroffen door den fraaien topgevel met zijn sierlijken uitgebouwdenschroefvormigen schoorsteen. Deze gevel is in 1899 gerestaureerd en in den oorspronkelijken toestand teruggebracht. Sedert het midden der 16^e eeuw stond tegen deze gevel de „kaak”, waarop de misdadigers werden te pronk gesteld. In het laatst der 18^e eeuw werd deze schandplaats weggenomen.

Aan den achtergevel bemerken we vóór een der vensters een pui van ijzerwerk, echter veel minder schoon van bewerking, dan het rijk gesmeedijzeren hek, dat aan een van de kruisvensters aan den voorgevel vooruitspringt, van welke pui vroeger de „afkondigingen” vanaf het Raadhuis moesten geschieden.

Aan inwendig schoon is 't Kamper stadhuis bijzonder rijk. Bij het opgaan van de trap in het nieuwe Stadhuis vindt men een fraai wapenbord van Reinier Lodewijk Gansnek genaamd Tengnagel. Maar vooral de raadzaal, op de eerste verdieping, is bezienswaardig. Ze bezit een sierlijk stuc-plafond in Rococo-stijl. Men vindt hier de portretten van de prinsen en de koningen uit het huis van Oranje-Nassau. De beide kamers hiernaast bevatten de portretten van Ernst Casimir en Willem Lodewijk van Nassau.

Ook de nieuw-gebouwde „trouwzaal” op de bovenverdieping, met haar krachtigen schoorsteen, geschilderd palfond, haar imitatie-goudleeren behangsel, is de bezichtiging overwaard. De sierlijke eikenhouten meubelen passen bij de fraaie betimmering. Boven één der deuren leest men de hier toepasselijke spreuk uit Vondel's Lucifer: „Hoe arm is eenigheid!” Maar bovenal strekt aan deze zaal tot sieraad een prach-

tig en kostbaar gobelin uit de 14e eeuw, dat in al zijn luister aan den wand prijkt.

Door een gang komt men vanaf deze eerste verdieping in het Oude Raadhuis. Een zware eikenhouten deur scheidt de beide gedeelten. Dadelijk bevinden we ons nu in de zoogenaamde Schepenzaal. De beide gedeelten van deze merkwaardige zaal zijn gescheiden door een balustrade, bestaande uit pilasters met aanleunende halfzuiltjes. Het voorste gedeelte van de zaal was bestemd voor het publiek, dat op de vaste houten zitbanken kan plaats nemen. Men vindt hier allerlei merkwaardigheden, nl. pieken en vaandels aan de wanden; op den vloer groote steenen kogels, oude gevelsteenen enz. Voorts ziet men er oude middeleeuwsche boeken, in kloosters geschreven, gildebekers, drinkhorens enz. Een deur geeft in dit gedeelte toegang tot den Schepentoren, waarin het belangrijke archief bewaard wordt.

Als we het draaiende gedeelte van de balustrade openen, ziet men recht voor zich de groote zandsteenen schouw, een meesterwerk van zóó groote waarde, als misschien nergens wordt gevonden.

Twee dragende figuren ondersteunen een hoofdstel met breede fries, waarop vier geschiedkundige basreliefs zijn aangebracht, alle betrekking hebbende op de onkreukbaarheid van het Recht.

De kroonlijst bevat schoone versieringen: in het midden een groep, de Liefde voorstellende. De einden bezitten allegorische figuren, welke het Geloof en de Hoop uitbeelden.

Vier nissen boven de kroonlijst bezitten beelden, voorstellende de Vrede, de Voorzichtigheid, de Kracht en de Matigheid, terwijl twee nissen worden ingenomen door leeuwen, die schilden met het stadswapen en de stadskleuren houden.

Foto R. H. Herwig.

HET OUDE RAADHUIS TE KAMPEN.

Hierboven is een groep, voorstellende de Gerechtigheid, met een Latijnsch onderschrift „Voor het zwaard der Gerechtigheid wijkt het geweld des oorlogs”. Het geheel wordt bekroond door den Keizerlijken adelaar.

Jacob Colijn van Kamerijk heeft met dit meesterstuk van beeldhouwkunst zich een eenaam verworven.

Rechts van den schoorsteen treft ons het zoogenaamde Schepengestoelte, eveneens een meesterwerk. Het bevat twee zetels voor de voorzittende schepenen. Het snijwerk van dit gestoelte is vervaardigd door den „stads-kistenmaker”, meester Frederik, en is van zeldzame waarde.

Ook de rugstukken van de overige zitbanken, langs de wanden der zaal, zijn bijzonder fraai versierd door figuurtjes en ornamenten, een soort van inlegwerk, onuitputtelijk in motieven en compositie.

Ter linkerzijde van den schoorsteen ziet men een kast, uit het jaar 1647, geheel in den geest van de overige meubelen vervaardigd. Ze bevatte in vroegeren tijd het zoogenaamde „stadszilverwerk”, dat in tijden van nood gebruikt is voor het slaan van noodmunt of „klippeningen”.

't Spreekt van zelf, dat het in dit bestek ondoenlijk is, al de gebouwen breedvoerig te bespreken, welke daarop feitelijk meer of minder recht hadden. We zouden nog kunnen noemen het Instructie-Bataljon, een groot gebouw met zijvleugels, in hoofdzaak bestemd tot vorming van korporaals bij de Infanterie hier te lande. Verder de Hoofdcursus, een inrichting van militair onderwijs, die met haar officieren- en burgerleeraren en haar ruim honderd aspirant-officieren den ingezetenen van Kampen veel stoffelijk voordeel oplevert.

U. G. DORHOUT.

BRIDGET HARBOTTLE.

(Vervolg).

EINDELIJK meende hij een zachten tred te hooren in de gang, waarop de deur van zijn gevangenis uitkwam, bijna onhoorbare, sluipende treden, die voor de deur ophielden. Hij hoorde hoe iemand de deur en den muur betastte, en plots klonk weer die klagende stem als van een rondwarenden geest: „Inverkeith, Inverkeith.”

— „Wie roept mij?” vroeg de gevangene luid.

— „Om 's hemels wil, niet zoq luid,” fluisterde de stem,

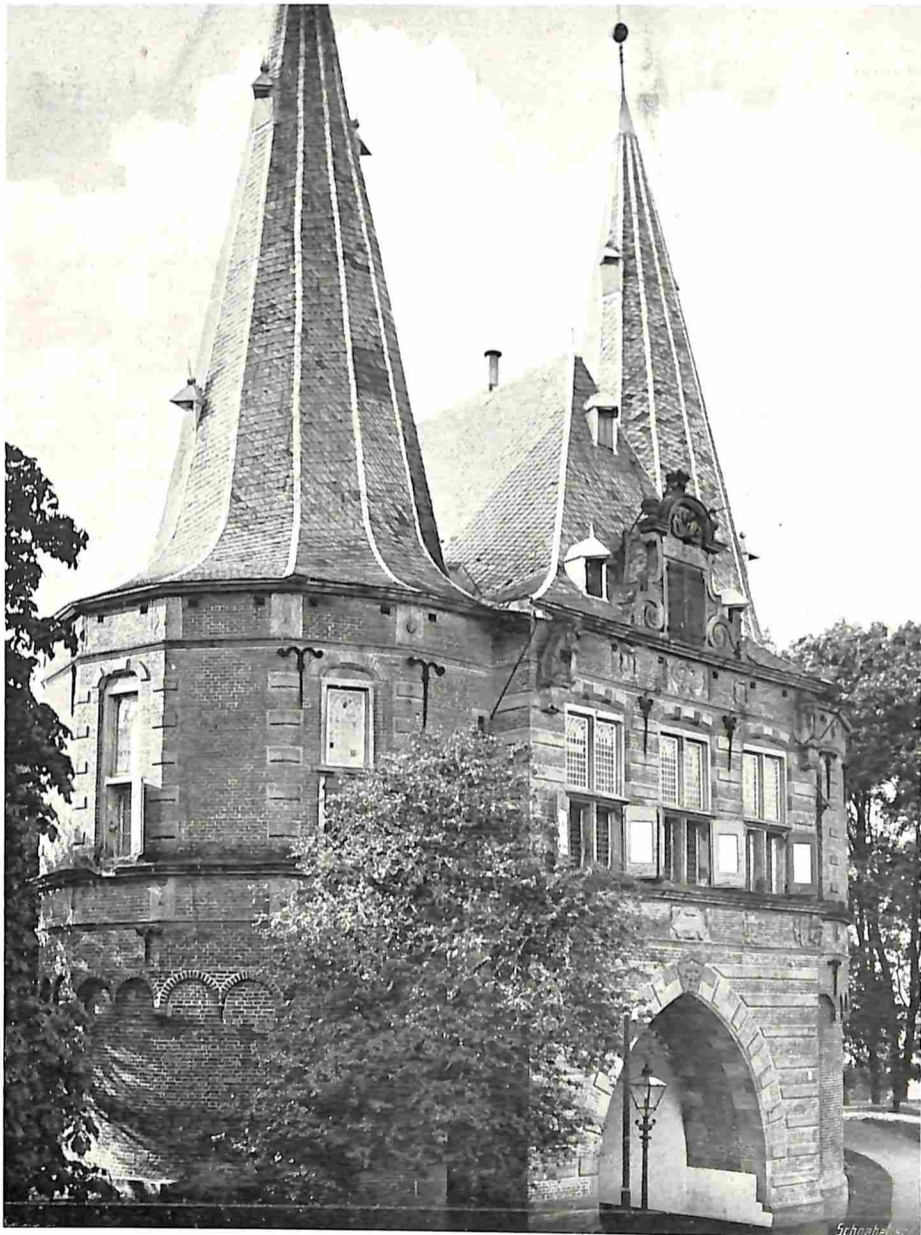

Foto R. H. Herwig. DE CELLEBROEDERSPOORT TE KAMPEN.

„Ik ben het, Bridget. O, wat ben ik blij, dat ik u eindelijk heb gevonden. Zijt ge gebonden?”

— „Mijn polsen zijn bijengesnoerd, maar ik kan mijn handen wel een weinig bewegen.

— „Goddank,” mompelde zij. „Ik heb getracht de deur te openen, maar ik kan de plaats niet bereiken, waar de veer verborgen is,” ging zij voort. „Wacht nog slechts een oogenblik.

Na weinige minuten hoorde hij haar weer naderbij komen. In spanning volgde zijn oor haar bevrijdingswerk. Opnieuw onderzochten hare handen het houtwerk, een dof geluid weerklonk en de deur kraakte in zijn verroeste hengsels. Een oogenblik bleef Bridget luisterend op haar bankje staan.

Dan, een kloek besluit nemende, plaatste zij den fakkel in een metalen ring onder het raampje, en trad op den Jonker toe, terwijl zij fluisterde:

— „Ik stond in het voorhuis, toen men u gevangen binnen voerde. Ik begreep niet, wat dat alles te beduiden had, tot ik mijn moeder eenige woorden hoorde zeggen tegen Clich.... Ik ving het een en ander op, dat mij er toe dreef, een poging te wagen tot uw redding.”

— „En wat lot zou mij wachten, waar ik mij niet tegen zou kunnen verzetten met mijn invloed. Wie brengt meer strijdbare mannen in het veld dan baron Inverkeith?”

— „Wat baten u uw strijdbare mannen, als van uit deze gevangenis maar één weg openstaat.... de weg naar den dood.”

— „Naar den dood?” Hij herhaalde die woorden op schier onhoorbaren toon. Daarop zweeg hij, als kon hij den zin dier woorden niet recht vatten.

— „Pitcown.... Pitcown....” herhaalde hij, vruchteloos pogende zich de persoon te herinneren, die dien naam droeg.

— „Mijn neef,” helderde zij op, zijn herinneringsvermogen te hulp komend, „mijn neef, dien gij in 't bosch zaagt.”

— „Ha,” barstte hij los, „nu begin ik licht te zien.” Bridget was bij zijn uitval opgesprongen, waarbij haar neusdoek op den grond viel. Zij omklemde zijn armen, die hij in toorn had opgeheven, alsof de roode jonker voor hem stond en hij hem wilde neerslaan met zijn geboeide handen.

— „Stil, als uw leven u lief is,” zei ze weer. Ze zag op 't zelfde oogenblik Inverkeith's mes op den vloer liggen. Ze nam het op en sneed zijn boeien los, dan bond zij de stukken weer aaneen en wees naar het venster, dat door zijn hoogte niet gevaarlijk werd geacht en dus maar zwak verzekerd was.

— „Ik zal gaan, jonkvrouw Bridget, niet omdat ik den dood vrees, maar om mij te kunnen wreken. Wees gerust,” voegde hij er bij, toen hij haar angstig vragend gelaat aanschouwde, „gij en uw moeder en uw huis hebben niets te vreezen. Inverkeith gaf u zijn woord.” Hij nam het meisje bij de handen en haar recht in haar gezicht blikkend, zei hij zacht, maar met zooveel innigheid, dat elke gedachte aan een banaliteit was uitgesloten: „Ik dank u, voor wat gij voor mij doet en wat gij misschien nog voor mij moet doorstaan, als mijn vlucht wordt bemerkt. Nooit zal ik dit uur vergeten, noch degene, die dezen stond voor mij een der gelukkigsten mijns levens maakte. Moge het den hemel behagen, mij in staat te stellen, u alles te vergelden. Daarom zeg ik geen „vaarwel” maar tot „weerziens.”

Hij werkte zich met zijn voeten vooruit naar buiten, een laatste stomme groet aan het achterblijvende meisje, en spoedig stond hij buiten op den grond, vrij! ontkomen aan een smadelijke gevangenis en een schandelijken dood.

Terwijl daarbinnen Bridget de sporen liet verdwijnen, die er op zouden kunnen wijzen, dat de vluchteling geholpen was geworden, overzag Inverkeith het grasplein, overgoten door het zilveren schijnsel der maan, die hoog boven de boomen stond. Hij berekende de kansen zijner verdere ontvluchting en besloot na eenige overweging van het bootje gebruik te maken, te meer omdat hij op die wijze een mogelijke vervolging moeilijker en meer tijdrovend dacht te maken.

In eenige sprongen vloog hij het verraderlijk verlichte pleintje over, sneed met zijn trouw mes, den riem door, waaraan het vaartuigje vast lag en met eenige forsche slagen bereikte hij den overliggenden oever. Met een forschen sprong stond hij op den hoogen kant, het bootje aan zijn lot overlatende.

Plotseling voelde hij zich van terzijde aangegrepen door een paar stevige armen. De aanval was zoo onverhoedsch, dat Inverkeith een oogenblik niet in staat was iets te doen. Misschien was dat juist zijn redding. De greep van de armen, die zijn lichaam omsloten, werd losser, toen zij zoo weinig weerstand ondervonden en zonder lang te dralen, maakte Inverkeith hiervan gebruik, om zijn aanvaller met zijn elleboog een ferm stoot tegen de borst toe te brengen. De vrees, zijn pas herkegen vrijheid weer te verliezen, gaf den vluchteling reuzenkrachten. Zijn aanvaller was nog niet bekomen van den schok, of een hevige vuistslag trof hem voor op het hoofd. Een rauwe gil ontsnapte den getroffene, opnieuw trof hem de geweldige vuist van den Schot, en zonder nog een

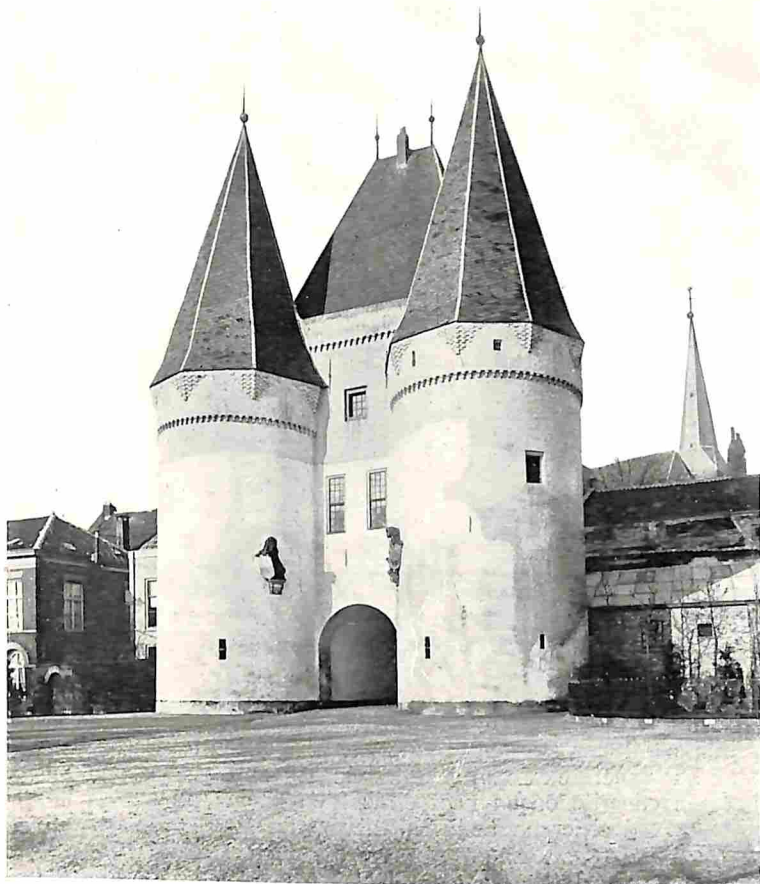

Foto P. Kramer.

DE KOORNMARKTSPOORT TE KAMPEN.

kreet te slaken, viel de onbekende als een blok tegen den grond. Inverkeith nam niet de moeite, te onderzoeken, wie zijn aanvaller was geweest. Met haastigen tred verliet hij de plaats van den overval en verdween in het dichte van het woud in de richting van St. Mary's Lake.

Toen Pitcown den stalknecht met zijn gevangene had verlaten, liep hij eenigen tijd voort in de hem aangeduide richting. Natte takken sloegen hem in het gelaat, zijn kleeren en zijn handen haalde hij open aan de doornetakken, hij stiet zich voortdurend het hoofd tegen laaghangende boomtakken, aan omgevallen boomstammen of blootgerogende wortels wondde hij zijn voeten.

Op goed geluk ging hij rechtsaf, stroomafwaarts en spoediger dan hij verwacht had, stond hij tegenover het huis zijner tante, met de rivier als onoverkomelijke hinderpaal.

Reeds was hij voornemens door luid roepen de bewoners te wekken, toen hij iets bemerkte, dat hem er van terughiel.

Het middenraampje van den toren toch was, juist toen hij het gebouw overzag, verlicht geworden.

Na eenigen tijd zag hij een paar handen het licht van binnen onderscheppen, spoedig daarna verscheen een been, nog een been, dan een onderlijf en eindelijk gleed een gestalte zachtjes naar beneden. De maan deed de vormen van de afdalende gestalte duidelijk uitkomen en Pitcown knarstandde van machteloos woede, toen hij ervoer, dat zijn voor gevoel hem niet had bedrogen. De vluchteling was werkelijk Inverkeith!

Maar nog was hij niet vrij!

Zijn vijand was vast besloten, hem niet te laten ontsnappen, neen, tot geen prijs. Nog dieper kroop hij weg tusschen het lage struikgewas, gereed tot den sprong.

Een oogenblik daarna lag hij bezwijmd op dezelfde plaats, terwijl Inverkeith zich voortspoedde om den grootst mogelijken afstand te stellen tusschen zich en Poltrick.

De kreet van den Engelschen Jonker had intusschen de bewoners aan den overkant gewekt. Lady Harbottle, onrustig door de verrassende mededeelingen van haren neef en verontrust door zijn uitblijven, was juist in slaap gevallen. Eerst meende zij, zich vergist te hebben en wachtte tot de kreet zich misschien zou herhalen, maar hoe zij ook luisterde, geen geluid van buiten drong tot haar door, toen zij beneden een deur hoorde slaan.

In een oogwenk was zij het bed uit. Op de gang die langs haar slaapkamer voerde, hoorde zij een zwaren stap, dien zij herkende als die van Clich. Deze hield voor haar deur stil. De knecht droeg een fakkelt, want op de gang, die slechts een enkel venster bezat, drong weinig maanlicht binnen.

Bridgets moeder ging naar beneden en zag daar haar dochter staan, die tot hare verwondering, reeds geheel gekleed was.

— „Wat gebeurt er toch, moeder?” „Ik hoorde zoo'n geraas in huis, dat ik ben opgestaan en me in allerijl heb gekleed”.

— „'t Is goed, dat ge gekleed zijt, wellicht kunt ge van dienst zijn. Wij werden allen gekleed door een gil, naar ik vrees van neef Pitcown. Misschien is hem iets overkomen. Al sprekende had Lady Harbottle de deur ontsloten.

Zonder een woord te spreken stonden zij bijeen toen John Maple, de jongste knecht, de stilte brak.

— „The Devil”, schreeuwde hij, „de boot is weg”, en tegelijkertijd rende hij reeds naar de plaats, waar het vaarttuig placht te liggen. Lady Harbottle, Bridget en de twee andere knechts haastten zich achter den jongen aan naar den oever, waar zij spoedig de nieuwe ligplaats ontdekten. 't Was duidelijk, dat een forsche hand het bootje had bestuurd, want het lag half weggedoken in het welige gras.

De toeschouwers begrepen er hoe langer hoe minder van.

Geheel gekleed stortte Clich zich in den stroom en zwom met forsche slagen naar den anderen oever, waar hij zich spoedig tegen drassigen kant opwerkte.

Terwijl hij behoedzaam onder de laag neerhangende takken doorkroop, hoorde hij een licht gekreun.

— „Er ligt hier iemand te kreunen, maar ik zie niets, want 't is hier zoo verwenscht donker”, hij trad onwillekeurig verder tusschen de boomen en ontwaarde Jonker Pitcown. „Bij alle heiligen, 't is heer Pitcown”, ging hij voort. Zonder zich te bedenken hief hij den halfbewusteloze van den grond en droeg hem met inspanning van al zijn krachten naar het bootje. Hij sprong er in, een forsche duw met een roeriem en reeds was hij weer terug bij de wachtenden.

Met behulp van dezen was de onfortuinlijke Jonker spoedig aan land en in huis gebracht, waar men hem neerlegde op een breede rustbank van de eetzaal. Terwijl alles heen en weer rende, zonder iets uit te voeren, had Bridget zich over den bewusteloze gebogen en begon de gewone middelen toe te passen om het bewustzijn weder op te wekken. Haar pogingen bleven langen tijd zonder gevolg. Zonder 't hoofd te verliezen, gaf zij links en rechts haar bevelen, alles beheerschende door haar kalme wijze van handelen.

Opeens viel er iets op den grond, iets wits; waar het uitrolde, wist ze niet. Zij raapte het echter op en wilde het op de tafel leggen om het later aan Pitcown terug te geven. 't Was een in vieren gevouwen stuk perkament, aan beide zijden beschreven met groote letters. Onwillekeurig viel Bridget's blik op de groote, stevige karakters en een schok doortrilde haar.

Bridget was door den geestelijken van het kerspel tamelijk wel onderwezen geworden, en was het lezen en schrijven goed machtig, hetgeen een voor dien tijd vrij zeldzaam voorkomend verschijnsel was, zelfs onder de edelen.

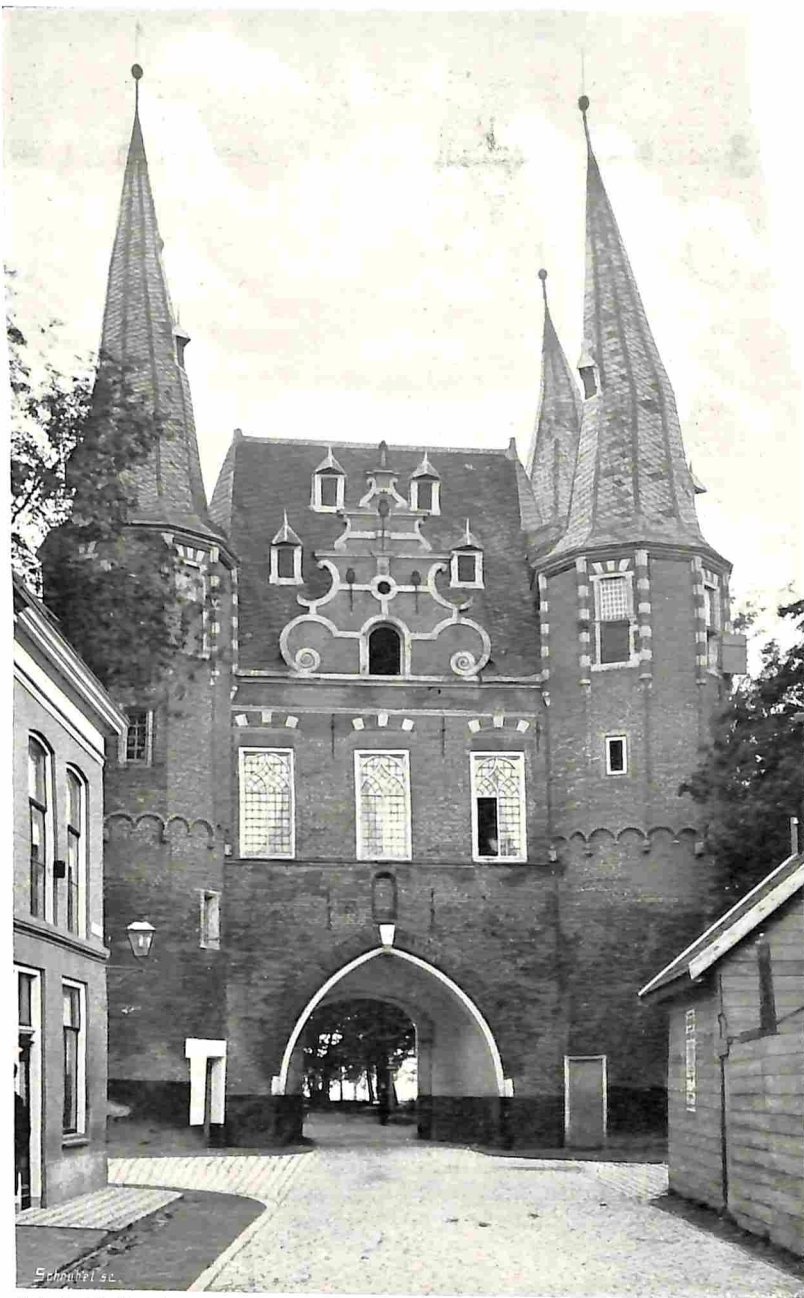

Foto R. H. Herwig.

KAMPEN. DE CELLEBROEDERSPOORT (STADZIJDE).

't Was dus niet te verwonderen, dat zij verbaasd zoo niet erger, was toen zij het percament beschouwde, want daar stond, als met brandende letters, zich aan haar opdringende met onweerstaanbare kracht, den naam van den vijand van haar geslacht, den naam van hem, dien men haar geleerd had te haten, en dien zij moest beminnen, ondanks alle vooroordeel: Inverkeith.

Terwijl zij nog in nadenken vervonken daar stond, kwam haar moeder weer de kamer binnen. Snel borg zij het percamentblad tusschen haar keurs en wijdde zich weer aan de verzorging van Pitcown. Het losmaken van diens goed scheen een goede uitwerking te hebben.

Ziende, dat het gevaar geweken was, verliet Bridget de kamer, haren neef overlatende aan de zorg der bedienden en van zijn tante. Zij brandde van verlangen den inhoud van den brief te kennen.

Zij spoedde zich naar haar eigen vertrek, sloot de deur af en zette zich aan het lezen. De brief bevatte slechts weinige regels en luidde als volgt:

„Van Charles Miles Broadly of Egglestone
aan zijn uitmuntenden Vriend
Alfred Charles Dunscore Pitcown
in de herberg „Het Roode Anker” in Carlisle,

bijaldien vertrokken, door te reizen naar de dorpsherberg in Scotsgap.

Spoed, Spoed, Spoed!

„Maak met onze plannen maar juist zooveel spoed, dat gij „over twee maanden in London terugkeert. In dien tijd is de „Lord-Kanselier met den koning naar Frankrijk en kan het plan „rustig afgewerkt worden. De koning heeft het nu te druk met „zijn krijgstoet naar Vlaanderen, om zich bezig te houden met „Schotland. Is het eenmaal geschied, dan zullen wij hier wel „een voorwendsel weten te vinden, om ons van schuld vrij te „wasschen.

„Inverkeith is ver van London. Van London tot 's Konings „gehoorzaal is nog verder.

„Lady Harbottle en der jonkvrouw, uw bruid, heil. Geluk „op uw weg en aan uw doel Broadly”.

Een rilling van afschuw doorschokte haar, toen zij de lezing had geëindigd. Met ronde woorden was in de brief niets gezegd, daarvoor waren en Broadly en Pitcown te geslepen. Intusschen Bridget begreep den toelag al vrij goed, en hoewel zij een voor-gevoel had gehad van een of ander helsch opzet, had zij niet kunnen denken, dat haar neef zoo'n schurk was. Zij stak het document weer tusschen haar keurs en besloot af te wachten.

Spedig nadat Bridget den bezwijmden Pitcown had verlaten, opende deze de oogen. Hij slaakte een diepe zucht en zijn bloedlooze lippen murmelen: „drinken”. Clich haastte zich hem een kruik aan den mond te brengen. Hierop viel hij op de bank terug. Weinig tijd later was hij opnieuw ingeslapen.

Toen hij ontwaakte was de middag al voorbij. Er was niemand in de eetzaal, maar op de tafel stond een overvloedig koud maal voor hem gereed, bestaande uit brood, kaas, vruchten, eieren en vleesch. Het krachtige maal deed hem alle doorgestane ellende vergeten en hij was weer in staat, verdere plannen te ontwerpen. Dat zijn gevangene ontvlucht was, haalde hem een leelijke streep door de rekening, dat was zeker, want een gelegenheid, als die hij den vorigen dag had gehad, zou hij niet licht weer krijgen. Wel had hij den tijd, maar hij kon slechts met verraad, met list en schuw overleg te werk gaan en hoeveel tijd kon dat niet kosten? Hij moest intusschen naar zijn plan betreffende Bridget uitwerken en spoedig had hij een idee, dat hem ten volle waardig was.

Het bevreemde hem intusschen, dat niemand naar hem kwam zien. Ook was het zoo stil in huis, alsof alle leven was allereerst wilde hij een bezoek brengen aan het vertrek, waar Inverkeith, naar hij onderstelde, was opgesloten geweest, maar op de gang komende, zag hij zooveel deuren, die alle aan den druk van zijn schouder weerstand boden, dat hij zijn poging opgaf.

Toen hij de trap afgang om weer in het woonhuis te komen, ontmoette hij zijn tante, die natuurlijk niet weinig verwonderd was hem op die plaats te zien. Hij liet haar geen tijd, uiting te geven aan haar verbazing. Hij sneed alle noodlooze vragen af met de woorden:

— „Is het u bekend, tante, dat de gevangene ontvlucht is?”

— „Wat... wat zegt ge... is Inverkeith weg? Onmogelijk! Clich heeft hem gebonden in de middelste cel geworpen en de deur kan slechts van buitenaf geopend worden”.

— „Onmogelijk, zegt ge. Ga dan even mee, om u ervan te overtuigen. Ik zag den kerel vannacht langs den muur afglijden, zonder in staat te zijn het te beletten. Ik zeg u, dat hij geholpen is en daar het hier een staatsgevangene betreft, kon die ontvluchting voor Poltrick wel eens onaangename gevolgen hebben”.

De oude dame wist niet, wat zij hierop zou antwoorden. Ze zag zich reeds bedreigd in haar rustig bestaan en haar neef had moeite een grijs van voldoening te onderdrukken toen hij bemerkte, dat zijn tante gansch terneergeslagen was. „Die”, redeneerde hij in zich zelf, „zal mij zeker niet den voet dwars zetten, al kom ik zonder Ashkirk om de dochter”.

Voor de deur aangekomen, waarachter de gevangene zich moest bevinden, wees Lady Harbottle haren neef de geheime veer. De deur sprong open en zij blikten in de ledige ruimte, de vrouw met een gelaat waarin angstige verwachting zich

afspiegelde, de man met een grijs, die zijn teleurstelling en zijn geheime voldoening tevens verried.

Plotseling sprong hij vooruit, en raapte van den vloer iets op, dat hij zegevierend omhoog hield, en het daarna zijn tante toonde met een beteekenisvollen blik in zijn loerende oogen.

— „Een neusdoek, laat eens zien, van Bridget, geloof ik... Hoe komt die hier?” stamelde de vrouw, thans geheel terneergeslagen.

— „Hoe komt die hier”, bouwde hij haar op alles behalve eerbiedigen toon na, dat is zoo klaar als de dag. Ik zei u toch reeds, dat de gevangene hulp van binnen gehad. Bridget was het, en niemand anders, die de ontvluchting voorbereidde en ondersteunde. Wat daaruit groeien zal, ik weet het niet, maar dat het haar, zoowel als u hoogst kwalijk zal worden genomen, is zeker, want wat mijn nicht heeft gedaan, is ontegenzeggelijk een zeer strafwaardige handelwijze, dat zal u zelf moeten toegeven”.

De arme gekweldde vrouw keek radeloos voor zich uit. Gevangen en schavotdoemden voor haar geest op. Ze had wel voorbeelden gehoord van beiden, die voor vrij wat minder aan den beul waren overgeleverd, en het angstzweet brak haar uit.

— „Maar Alfred”, hijgde ze, „wat kunnen we dan doen, om de gevolgen van die daad te keeren, wat moeten wij doen, wat moeten wij doen...” herhaalde zij.

— „Ik zal u zeggen, wat wij moeten doen, tante. Maar daartoe moeten wij terugkeeren. Wij kunnen hier niet blijven staan en het is noodig, dat Bridget bij de beraadslaging tegenwoordig is.

Hij trad met een hoffelijke buiging terzijde, om zijn tante voorbij te laten en zijgend gingen zij de trap af en traden de spijzaal binnen, waar Bridget geen oogenblik later eveneens verscheen.

Rustig trad zij binnen. Er heerschte eenige oogenblikken een pijnlijke stilte en Bridget zag met een vragenden blik haar moeder aan; haar neef keurde zij geen aandacht waardig. Verlegen sloeg van haar moeder de oogen neer onder den neef, maar open blik van haar dochter en beduidde haren neef met een hoofdknik, dat hij maar spreken zou.

Deze had de minachting, die zijn nicht hem betoonde, zeer goed opgemerkt. Hij beefde van ingehouden drift, maar zijn stem was kalm, toen hij zeide:

— „Hoe kwaamt ge er toe, mijn gevangene te bevrijden, Bridget. Wist ge niet dat die daad gelijk staat met opstand tegen de wetten van uw koning en vaderland”.

— „Nee, dat wist ik niet”, antwoordde zij, „maar, al had ik zulks geweten, ik zou niet anders gehandeld hebben”.

— „Bridget, ge waagt het zelfs prat te gaan op uw daad. Een woord van mij en gij verlaat dit huis als gevangene, om er nimmermeer in terug te keeren”.

— „En waarom spreekt mijn heer neef dat woord niet uit?” vroeg zij spottend.

— „Spot maar vrij, nicht, ik doe zulks niet, integendeel. Ik heb alles overwogen en ik ben bereid u te helpen. Zoo goed als een woord van mij uw doodvonnis uitlokt, zoo goed is een woord van mij in staat uw bedreigd leven te redden. En ik herhaal het, ik wil u gaarne helpen, maar daartoe is uw medewerking noodig”.

Zij haalde haar schouders op, met een insolenten glimlach, maar antwoordde niet. Pitcown ging dus voort, nog steeds zoo kalm hij maar kon:

— „Ge begrijpt, dat ik daarbij gevaar kan loopen, maar dat tel ik niet, als ik weet, dat mijn nicht slechts gered is.

Misschien heeft tante u al medegedeeld, dat behalve de zending van de regering mij nog iets anders herwaarts voerde, en wel, ik zal het maar ronduit zeggen, gij zult het toch reeds vermoed hebben, het plan om u te vragen mijn vrouw te worden”.

— „Uw vrouw worden?” Bridget werd beurtelings bleek en rood van afschuw en toorn. Alles aan haar sidderde en zij vond het gelaat van den man tegenover haar zoo afschuwelijk, dat zij een gevoel van walging niet kon onderdrukken. Zij schoof haren stoel achteruit en herhaalde met nadruk op elk woord:

— „Uw vrouw worden? Nooit! nooit! verstaat ge? nooit!”

Ook haar neef was opgesprongen. Hij drukte zijn nagels in de palmen zijner handen en schreeuwde heesch:

— „Bedenk je wel meisje!”

— „Meisje”, herhaalde zij trotsch, zich met geweld tot kalmte dwingend. „Ge hebt mij geen meisje te noemen en zij keerde hem den rug toe om heen te gaan. Maar haar neef sprong vooruit en versperde haar den weg.

— „Gij blijft hier”, brulde hij, haren arm grijpende.

Met een snelle beweging schoof zij zijn hand weg. Bevend van verontwaardiging snelde zij op Lady Harbottle toe en schier stikkend zei ze:

— „Moeder, kunt gij dulden, dat die man zoo optreedt in ons eigen huis?”

De oude vrouw verroerde zich niet. Ondanks het gevaar, waaraan zij meende, bloot te staan, voelde zij haren trots toe nemen, trots op haar Bridget; en de stralen krans, die de schoone belofte, Ashkirk weer te bezitten, om het hoofd haars neefs had geweven, begon langzamerhand te verbleeken. Het was of zij in zich een wantrouwen voelde opstijgen, een wantrouwen dat nog wies door den zekereren toon van haar dochter, aan wier beleid zij zich overgaf.

— „Nu, moeder, wat zegt gij er van?” herhaalde Bridget”.

— „Uw moeder ziet de feiten aan en begrijpt, dat ik het recht heb zoo op te treden”, antwoordde Pitcown in haar plaats.

(Slot volgt).

DE TRAWANT VAN DEN KIEVIT.

HET is wel eigenaardig, dat haast alle Hollandsche menschen een en ander van de kieviten afweten, al is 't dan alleen maar dat ze zulke lekkere eieren hebben, en dat alleen degene, die speciaal „aan vogels doet” ook den grutto kent. Het is eigenlijk meteen alweer een bewijs, dat die menschen er nooit op uit gaan, om vogels te zien en te hooren, want deden ze dat, dan zouden ze op hunne wandelingen door de lage landen en polders van Nederland zeer zeker net zoo gauw kennis maken met de luidruchtige grutto's als met de meer zwijgzame kieviten, want er is nauwelijks een plaats, waar de laatsten voorkomen, of ook de grutto's zijn er present. Alleen op de heidevelden en in de droge duinen, waar de kievit, zij 't ook in kleinen getale, broedt, vindt men den grutto niet, maar in het lage Holland, Friesland, Texel, Geldersche Vallei en het natte gedeelte van Brabant is hij thuis en met luid en vroolijk grieto... grieto... grieto... vliegt hij u tegemoet, als ge zijn domein betreedt. Er zijn meer van die vogels, die hun naam te danken hebben aan het geluid, dat zij produceeren. Ik denk hier aan koekoek, karekiet, kraai, kievit e.a.

Voor ik u verder over dezen interessanten steltlooper vertel, enige opmerkingen naar aanleiding van Tepe's foto. De vogel, bij zijn nest met eieren staande, verradt ook den niet-ingewijde duidelijk het steltlooperstype. De lange, zwarte pooten, en de flinke, aan den punt een weinig opwaarts gebogen snavel, wijzen er op, dat het een vogel van het moeras is. Was de vogelfotografie zoover gevorderd, dat „Buiten” kleurenfoto's kon geven, dan zou ik wellicht gelegenheid hebben u te toonen, dat kop en hals fijn roestrood getint zijn, en rug en vleugels een zwarte kleur met rose veerrandjes hebben, maar om al dat moois nu te zien, zult ge zelf den polder in moeten, of tot een opgestopt exemplaar in een museum uw toevlucht dienen te nemen. Maar het eerste is veel aardiger.

In mijn artikeltje „Tureluurs en Kemp-haantjes” (c.f. „Buiten” 1911, blz. 249) had ik al gelegenheid er op te wijzen, dat de Duitsche volksnaam „Storchschepfe” zoo'n uitstekend epitheton voor den grutto is. Zoowel wat betreft gang en houding als vlucht, heeft de vogel ontegenzeggelijk iets ooievaarachtigs over zich, en wie hem met S-vormig gebogen hals en op hooge pooten op een heuvel-tje of een hekpaaltje observeert, of hem ernstig, met den kop naar voren, bedachtzaam door het lange gras ziet stappen, zal de overeenkomst met vriend Adebear zeker opvallen. Bij het vliegen wordt de lange snavel recht vooruit gedragen, en de beenen uitgestrekt, waarbij de lichte vleugelranden en het blanke wit van den staart opvallen. Overigens is de vlucht voortreffelijk, licht en elegant, en zij schijnt den vogel niet veel moeite te kosten, heel wat minder b.v. dan aan de kieviten met hunne zware, afgestompte vleugels. Na het neerstrijken houdt hij de vleugels nog even recht omhoog, zoodat de reinwitte onderzijde u in de bonte bloemenwei al van verre tegenblinkt. Andere moerasvogels doen dat, voor zoover mij bekend, nooit, alzoo voor den aanvanger in de vogelkunde alweer een uitstekend kenmerk. In tegenstelling met vele andere soorten zal de grutto zich nimmer in het gras verschuilen, wanneer een vijand nadert, maar hij vliegt dien luid en klagend roepend tegemoet, en hoe dichter gij het nest met eieren of jongen nadert, des te zenuwachtiger en klagender wordt zijn geluid. Van een langzaam en gerekt grie...to, grie...to, grie...to, verandert het in een vlugger tempo, om ten slotte over te gaan in een snel jodelend grieto-grieto-grieto-grieto...

Plotseling breekt het af, en weer klinkt het reine, fluitende geluid, om langzamerhand weer het luide, vroolijke gejoel te worden.

Ongeveer tegen de derde week van April kan men het eerste ei verwachten. Evenals bij alle Totaniden wordt van het nest niet veel werk gemaakt, een eenvoudige uitholling in den grond, met eenige halmpjes en grasjes gevoerd, voilà tout. De vier eieren, die van een met matbruine vlekken getinte, olijfgroene kleur zijn, liggen steeds met de punten naar elkaar. Ze zijn wat langer van vorm, en niet zoo groen als kievitseieren, terwijl ze, tenminste bij normale kleur, direct van andere moerasvogelova te herkennen zijn. Daar de legtijd ongeveer valt in de laatste week, dat kievitseieren nog mogen worden geraapt, worden ook verscheidene grutto-legsels door ruwe menschenhanden verstoord, te meer, daar de eieren haast net zoo lekker moeten zijn als die van den kievit. Voor de jongen, alleraardigste kleine donsballietjes op enorm lange leiblaauwe pooten, hebben de ouden alles over, en het mooist kunt ge de grutto's gadeslaan, wanneer ge het geluk hebt er een donsjong van te vinden, want dan vergeten ze geheel hun eigen voorzichtigheid in de zorg

voor het jonge broed. Maar ik zeg u vooruit, dat het u niet vaak zal overkomen, want die jonge dingen weten zich zoo uitstekend te verbergen tusschen de weelderige weideflora, dat zelfs het meest geoefende oog hen niet gemakkelijk ontdekt.

A. B. WIGMAN.

BATAVIASCHE VRUCHTEN.

ADVOKAAT.

VAN de laurierachtige gewassen, waartoe de advokatenboom behoort, is de eenige, althans de voornaamste, die in Europa thuis is, de eigenlijke gezegde laurierboom. De bekendste uit die familie in de sub-tropische landen en in de tropen voorkomende laurineën, zijn zeker wel de kaneel-, en de Chineesche kamferboom.

De advokaat, die uit Centraal-Amerika naar Java werd overgebracht, dankt haar Hollandschen naam niet aan den titel, die onze doctores juris, als pleitbezorgers voeren, of aan den eierdrank, die speciaal in Holland zoo smakelijk kan toe bereid worden, doch aan verbastering van het Mexicaansche begrip „Aquacata”, of „Abacate”. Botanici noemen den boom „Persea gratissima”. De tweede „e” in het woord Persea moet worden uitgesproken zooals de „e” in museum en niet kort, zooals men meestal gewoon is te doen. Advokaat toch is de vrucht van Perseus, niet de „Perzische”. Of nu Perseus ooit iets en zoo ja wat met advokaat-vruchten of den boom, waaraan zij groeien, uitstaande heeft gehad, is niet mij bekend. Met „avocado-pear” geven de Engelschen tevens den vorm der vrucht aan, zooals deze uit de illustratie blijkt.

Foto R. Tepe.

GRUTTO BIJ ZIJN NEST MET EIERN.

Daar de advokaat in de kustlanden van Java minder goed wil dan in de berglanden, komt de groote massa vruchten, die te Batavia ter markt wordt gebracht, uit de hooger gelegen tuinen, dier residentie, speciaal uit die te Buitenzorg. Hoewel men dikwijls een paar meter hooge struiken met vruchten beladen ziet, behooeren ook boomen tot acht Meter hoog en met uitgespreide kronen, als van onze kerseboomen, niet tot de zeldzaamheden. De Indische soort advokaat-vrucht, is van buiten geelgroen gekleurd; de donkerblauw gekleurde wordt tegenwoordig in Noord-Afrika en zelfs in Zuid-Europa gekweekt. Het vruchtvliesch is groenig-botergeel en wordt niet alleen daarom, doch ook om zijn vetgehalte en papperige weekheid wel eens de „plantaardige boter” genoemd.

Tusschen de schil, die bijna zoo dun als die van een pruim is, en de groote sneeuw witte pit, bevindt zich het vingerdikke vruchtvliesch, dat, als het goed gerijpt is, met een lepel, als ware het boter, uit de schil geschept worden kan. Dit deel der vrucht wordt om te genieten, gewoonlijk met een vork fijngemoest en met suiker en madeira of cognac tot een soort vlade gemaakt. Sommigen, of liever enkelen ontdoen eerst de geheele vrucht van de schil en eten daarna de stukken daarvan, enkel met zout bestrooid. De smaak is dan veel gelijkend op die van versche walnoten. Voor het op die wijze eten van de vrucht, behoeft men, met het oog op haar bijzonder groot oliegehalte, een goede maag.

De grootte en de vorm der advokaat, blijkt voldoende uit het plaatje, waarop tevens aan de op den voorgrond liggende beide helften kan gezien worden, dat het zaad van goed-rijpe advokaat reeds aan den boom tot ontkieming komt. Hiervan is dan ook het gevolg, dat zaad van de geplukte vrucht, of in de bewaarplaats uitloopt, of binnen een enkelen dag reeds zijn kiemkracht verliest. De inlanders beschouwen de vrucht alleen als koopwaar en genotmiddel voor Europeanen; zij verkoopen de goede exempla-

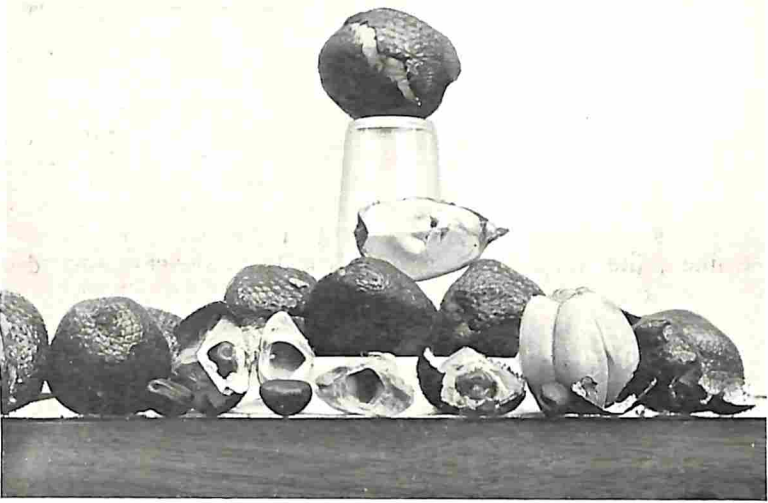
ADVOCAAT (*PERSEA GRATISSIMA*).

ren van drie tot zes cent per stuk, al naarmate de aanvoer uit de bovenlanden meer of minder groot is.

SALAK.

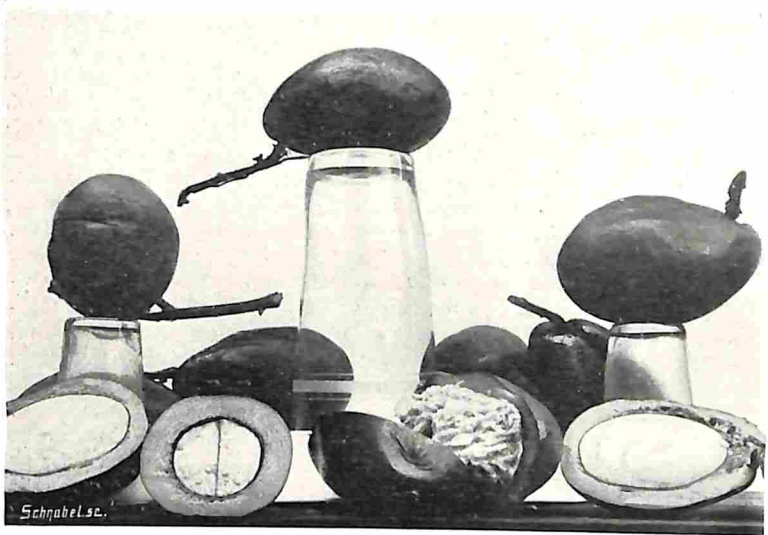
Met eenzelfde trots als de Provençal verklaart, dat Parijs bijna zoo mooi zijn zou als Marseille, indien het slechts kon wijzen op een straat als „zijn” Cannebière, zegt een, zich als zoodanig voelend Bataviasch burger, dat slechts zijn geboorteplaats en haar onmiddellijke omgeving, goede salakvruchten oplevert.

Het is mogelijk, dat de man in zijn beweren gelijk heeft, doch

SALAK (*ZALACCA EDULIS*).

ik houd het er voor, dat tal van ingezetenen op Java, bijvoorbeeld die van de Vorstenlanden, dit met evenveel recht kunnen volhouden omtrent het plaatsje, waar zij het eerste levenslicht zagen.

„Salak” is het zaad van een palmsoort, in de wetenschap bekend als „Zalacca edulis”. Zijn schil lijkt in kleur en formatie geheel op die der zaden van rottan, den bekenden liaanpalm, wiens stammen, onder den naam van bindrotting, ter markt gebracht worden. Rottanzaden ziet men in Europa in menigte, ook al weet de beschouwer of eigenaar daarvan lang niet altijd, dat hij juist met hen te doen heeft. Rozenkransen, armbanden, broches, andere sieraden en snuisterijen worden uit de kleinere,

KEMANG (*MANGIFERA FOETIDA*).

dezer kogelronde, lichtbruine en zwartgeschubde zaden gemaakt; mogelijk, dat het bijgevoegde plaatje van salakvruchten, tot herinnering dezer beschrijving vermag aan te vullen.

De „salak” is een zoogenaamde vederpalm, die bijna zoo goed als geen stam vormt. De ongeveer drie Meter lange bladeren schijnen elk op zich zelf uit de aarde op te stijgen; hunne ribben zijn, aan de buitenzijde, dicht bezet met lange, breinaald-dikke, houtige stekels en doen dikwijls dienst — evenals rottan bladeren — om neergelegd te worden op plaatsen, waar men over- of doorloop van dier of ongeschoonden voet beletten, in elk geval belemmeren wil. Alleen in de oksels der onderste bladeren ontwikkelen zich, binnen een algemeene bloemscheede, de trossen der, elk van een scheede voorziene, vrouwelijke bloemen. Deze trossen neigen, zoodra de bloemen vrucht gezet hebben, zich ter aarde, waar zij, om de smakelijkheid der rijpe vrucht te verhoogen, door den kweeker met aarde en droog loof worden overdekt, tot zij tot inoogsten geschikt zijn. Binnen de zachtbruin gekleurde en zwart geschubde schil, die bij aanvoelen aan gedroogde vischhuid, als b.v. van schar doet denken, bevinden zich de drie zaadhokken, die elk één zaadkorrel inhouden. Meestal zijn die drie zaden, elk omgeven van een eetbaren vruchtmantel, even groot, maar het komt ook heel vaak voor, dat twee daarvan zich ten koste van het derde ontwikkeld hebben. Het vruchtvleesch om de licht-bruine zaden heen, is roomkleurig, meer of minder donker. Voor goede salak wordt als eisch gesteld, dat haar vleesch zoowel hard en broos, als melig en korrelig is. Die goede soort noemt de inlander „salak pasir”, d.i. zanderige salak, en schijnt op Batavia, in kampong „Doeri” vooral, aangeplant te worden, immers, de vruchten, die gezegd worden daar gegroeid te zijn, worden tot de beste gerekend. Als dessertvrucht mist men de salak op Europeesche tafels, maar dit neemt niet weg, dat als in Indië geboren Europeanen onder elkaar zijn en niet behoeven te vreezen voor ongemotiveerde bespottung, of verwonderde blikken over hun „inlandsch doen” van onopgevoede rasgenooten, wier weg toevallig aan de tegenovergestelde zijde der aarde stond, zij zich er gaarne aan te goed doen.

De prijs van salak is, in evenredigheid tot die van andere goede vruchten, vrij hoog te noemen, immers, voor prima waar wordt gaarne twee cent en meer per stuk betaald.

Ter verduidelijking van het bijgevoegde plaatje moge nog dienen: boven op het glas ligt een salak, waarvan het vel, zooals gaarne gezien wordt, van rijpheid is opengesprongen; op het bord, daaromheen drie vruchten, waarbovenop een derde deel met steel, die meestal dienst doet om daaraan het vel open te trekken; op tafel, rechts, een geheel geschilde salak met de schil daarnaast; meer links, een door midden gebroken zaadhok waarvan de pit uit de twee deelen van de eetbare zaadmantel, de eigenlijke gezegde vrucht, is afzonderlijk gelegd. De vruchten, zóó van den kweeker gekocht, zijn met aarde en zand bevuild en worden voor het gebruik eerst behoorlijk gereinigd, waardoor tevens de scherpe stekeltjes, waarmede de schil bezet is en die bij het aanvatten in het vel dringen, verwijderd worden.

KEMANG.

Hoewel de mangga feitelijk niet tot de vruchten van Batavia mag gerekend worden, omdat zij dáár door cultuur veredeld en tot geschikt dessertoof geworden, niet voorkomt, meen ik toch een en ander, zij het dan ook slechts vluchtig, over haar te moeten mededeelen als bijschrift van een photographie van een voor Batavia speciale soort mangga, die daar „Kemang” wordt genoemd. („Kemang” moet worden uitgesproken op gelijke wijze als in het Hollandsch „te lang” in de beteekenis van „langer dan gewenscht wordt”). „Kemang” evenals andere te Batavia thuis hoorende mangga-soorten wordt door de meeste Europeesche inwoners verafschuwd, ofschoon andere, evenals alle inlanders, haar gaarne eten.

De „mangifera” of manggaboom is waarschijnlijk oorspronkelijk thuis in den Maleischen Archipel en heeft zich van daar uit verbreid over de sub-tropische streken van Azië's vasteland en Australië. Zijn Latijnschen naam is dan ook waarschijnlijk ontleend aan het Maleische begrip „mangga” en beteekent dus „mangga-drager”. Jammer, dat de wetenschappelijke transcriptie dan niet geheel juist is, immers het Maleische „mang-ga”, (dus met twee „g's”), klinkt heel anders dan „ma-nga”, zooals het bijna overal aldus geschreven woord wordt uitgesproken en aan welke uitspraak men dan ook dadelijk de personen herkent, die hun Maleisch uit boeken en niet door omgang met een Maleisch sprekende bevolking leerde.

De veredelde soorten van „mangifera indica” zijn in Voor-Indië zeer talrijk en in veel meer variëteiten dan op Java. Van de Javaansche zijn als de beste bekend: Mangga Cheribon, Mangga Madoe, Mangga Koppior, Mangga Aroem-Manies, Mangga Dodol en Mangga Gollek. Al deze soorten ontbreken op Batavia, zij groeien alleen ten Oosten dier residentie. Hoe dikwijls ook geprobeerd, nimmer konden genoemde soorten — althans met zoodanig succes, dat er van een markt-product sprake kan zijn — meer Westelijk dan Cheribon gekweekt worden. Of dit nu komt door de meerdere vochtigheid in dat deel van Java, dan wel, zooals ook is gezegd, dat gebrek aan symbiose van mangga en een miersoort, dat daar niet voorkomt, en die voor de vruchtzetting noodig is, daarvan de schuld draagt, of aan welke andere redenen dit moet geweten worden, is, indien ik me niet vergis, niet met voldoende zekerheid vastgesteld. De Bataviasche mangga-

soorten komen van de „mangifera foetida”, of „kwelijk-riekenden mangga-boom”, en indien het waar is, waaraan ik niet twijfel, dat de wilde vrucht niet anders is dan een gevormde massa van terpentijn en vezels, dan is die stamvader nog uitstekend uit de Bataviasche mangga te herkennen. Of nu een combinatie van terpentijn en vezelstof al dan niet aangenaam om te eten is, kan moeielijk bewezen worden, maar wel staat vast, dat de groote meerderheid der Europeanen in Indië de Bataviasche mangga's laten staan.

Tot de laatstbedoelde mangga-soorten behoren de „Kemang”, de „Kebembem” en de „Kawehneh”, gewoonlijk „Kwennie”, genoemd, waarvan de twee eerste meer speciaal op Batavia thuis zijn.

Enkele soorten, als de mangga nannas, mangga daging, mangga wangi en mangga oedang hebben zeker een geur, die veel minder eigenaardig is, dan die van de drie vorige, terwijl hun vruchtvleesch door een groot deel van het Europeesche publiek vrij aangenaam gevonden wordt, doch die hebben nu weer de eigenaardigheid van, als zij rijp zijn, woonplaats te verstrekken aan tal van kevers, zoo groot als Onze-lieve-Heers-beestjes, wier aanwezigheid buiten aan de vrucht niet te zien is, doch die bij het opensnijden daarvan over bord en handen een uitweg zoeken. De meeste Europeanen, die te Batavia voet aan wal zetten en dan daár met de „naar wortelen smakende en beesten inhoudende” mangga kennis maakten, hebben, dikwijls voor goed, afgeleeren van de vrucht gekregen en blijven dien behouden, tot de gelegenheid zich voordoet om van de uitstekende soorten uit den „Oosthoek” te kunnen smullen.

Te genieten zijn die Bataviasche betere mangga's echter wel, doch dan in den vorm van „chutney”. Voor dit doel mogen de vruchten niet tot rijpheid komen, doch moeten, nog steenhard en donkergroen, dus vóór dat van aanwezigheid der kevers blijkt, worden afgeplukt. Ze worden dan geschild, in repen gesneden en van de pit ontdaan, waarvan dit vruchtvleesch met suiker, zout, knuffloek, uien, gember, Spaansche peper, mosterd, rozijnen, kaneel, kruidnagelen en azijn tot een zoetzure massa wordt samengekookt, die een over het algemeen zeer gewaardeerde toespis aan tafel oplevert. Van aanmaak op Java in het groot, voor export, hoorde ik nimmer. Aangenomen mag dan worden, dat een bijzonder groote hoeveelheid mangga's die of, onrijp van de boomen valt, of rijp, doch zoo goed als waardeloos geoogst wordt, verwerkt zou kunnen worden tot een handels-artikel. Dit voordeel wordt blijkbaar over het hoofd gezien en dient men zich op Java en in Nederland tevreden te stellen met een chutney van inferieure kwaliteit, die uit Bengalen betrokken wordt. In vorm is de Bataviasche mangga weinig verschillend. Zij varieert van eirond tot zacht niervormig, in grootte is het verschil aanzienlijker, terwijl de kleur van zwartgroen tot donkerbruin of oranjegeel heldert. De afbeelding is die der „Kemang” de speciale Bataviasche manggasoort, die zeer klein, en draderig, duidelijk niervormig en donkerbruin gekleurd is, terwijl zij door haar geur volkomen duidelijk maakt, waarom de boom, die haar voortbrengt, tot de „foetida” of „stinkende” mangga-soorten wordt gerekend.

LIMBURGSCH HOFSTEDEN.

Op wandelingen en fietstochten door het Limburgsche werd meermalen mijn aandacht geboeid door de typische ligging en bouwde van die enkele overoude hofsteden, welke men nog hier en daar aantreft. Hare ligging aan de snelvlietende, heldere beekjes, die het zacht glooiende terrein of het meer heuvelachtig gebied met soms vrij diepe geulen doorsnijden, doet ons terugdenken aan dien tijd, toen het water voor den landbewoner méér was dan het onontbeerlijke element voor het leven van mensch en dier.

Eenzaam wonend, temidden van uit-

Foto Louis Bongaerts.

LIMBURGSCH BOERENVROUW AAN HET SPINNEWIEL.

gestrekte bosschen, landerijen en heidevelden, was de buitenman er op aangewezen zelve te zorgen voor de bescherming van have en goed. Door alle eeuwen heen heeft hij blootgestaan aan benadeeling, roof en plundering door rondzwervend gespuis, in kleinere of grotere troepen tezamen levend ten koste van de nijveren.

Waar het slechts kon, werd dan ook het water aangewend als middel om de hofsteden zooveel doenlijk te vrijwaren voor ongewenscht bezoek. De natuurlijke loop der beekjes liet zich gemakkelijk wijzigen en gewillig stortten zij hun water uit in de diepe grachten, welke men ging graven rondom de woonsteden.

En op nog andere wijze wist men partij te trekken van den gestadigen toevloer dezer afwateringen van het heuvelland. In de nabijheid der woningen maakte men een kom, door aarden wallen omgeven, waarin zich het water kon verzamelen om later tot bewegkracht te dienen van het molenrad, dat de steenen moest doen draaien voor het malen van graan.

Al zeldzamer worden de hoven, waar men nu nog alles in deze ouden staat vindt. Bij het veiliger worden der tijden werden de grachten langzamerhand gedempt; de latere jaren misken den de goedkoope werkkracht van het molenrad. De meeste watermolens werden rust gedomd tot werkeloosheid. De rust deed roesten en slechts een ondiepe

vijver vol waterplanten, een diep-liggend vruchtbaar weidje, een steenruïne met traag-siepelend watervalletje is al wat overbleef van dit typisch landelijk bedrijf.

Maar de plekjes, waar eenmaal het molenrad rondwentelde en een regen van fijne waterdruppels over de schoepen heenruishte, worden nog steeds gaarne bezocht door den wandelaar. Daar vindt men nog de idylle van het buitenleven. Rondom veelal het heuvelend bouwland, zonnige koren- en boekweitakkers, op de plaats zelve echter koelte en schaduw onder de boomen en struiken, die welig tieren in den vochtigen bodem langs den molenkolk. Soms bleef de oude val behouden en buitelt en davert het heldere beekwater over de neergestorte steenmassa's: — in de nachstilte zingt het onder begeleiding der lispelende oude peppels den ruischenden zang, die onrust wekt bij den eenzame, die het smalle pad langs de donkere elzen en hazelaars volgt.

* * *
Valt er dus bij de meeste oude hofsteden slechts naar te raden hoe indertijd de omgeving er uitzag, de bouwde heeft dikwijls nog weinig verandering ondergaan.

Ook in dezen bouwstijl vindt men een streven terug, om verdediging tegen vreemd gespuis mogelijk te maken. Tegenover

Foto Louis Bongaerts.

BINNENPLEIN MET WOONHUIS IN LIMBURG.

Foto Louis Bongaerts.

WOONKEUKEN EENER LIMBURGSCHER BOERENHOFSTEDEN.

het woongedeelte treft men op de plaats, waar eens de gracht was, nog dikwijls een breede steenen sluis aan. In 't midden, aan 't begin of aan 't einde daarvan verheffen zich twee hooge vierkante zuilen, waarbinnen op de nog aanwezige steunijzers de zware poortdeuren konden draaien.

Deze poort gaf toegang tot het erf, dat echter in veel gevallen opnieuw was afgesloten door een hoogen muur, waarin een poort van respectabele afmetingen. Het eigenlijke erf is een ruim binnenplein, in 't vierkant omgeven door stallingen, wagenhuizen en het woongedeelte. Dit laatst staat met de zijvleugel gekoerd naar het binnenplein en met het front naar de zijde van den weg.

De woning ligt met de stalling voor het rundvee onder één dak. Door de voordeur binnentredend komt men in de woonkeuken, een ruim vertrek met steenen vloer. Recht tegenover de deur bevindt zich de groote open schouw, waar vroeger het open houtvuur werd gestookt, doch tegenwoordig al vaak een geëmailleerd Duitsch fornuis prijkt. Naast de schouw bevindt zich de deur, welke toegang geeft tot de stalling. Ter rechter- of linkerzijde der woonkeuken liggen twee kleinere kamers, beiden met uitzicht op het binnenplein. Aan de tegenovergestelde zijde grenst aan de keuken een pomp of spoelhok en een opkamer — boven den kelder gebouwd —, welke men kan binnentreden door vier of vijf treden op te gaan van de zware eikenhouten trap, die van de woonkeuken naar den ruimen zolder voert. De kelder ligt in de lengte van het huis en heeft een gemetseld booggewelf. Een tweetal kleine, diep in den dikken steenen muur liggende ramen verlichten de ruimte.

Deze woningindeeling is wel zeer eenvoudig. Zij herinnert levendig aan de inrichting der Romeinsche hofsteden hier te lande. Van deze laatste geeft Jos. Habets in zijn Geschiedenis van het Bisdóm Roermond de volgende beschrijving:

„De landgoederen, villa's en hoeven werden zeer methodisch rondom de open pleinen, het *impluvium*, gebouwd. Zij rustten doorgaans op grondvesten van steen; het bovengedeelte der gebouwen was van hout. Zij waren voorzien van pannen daken, van een gemetseld kelder en van een drinkput. De binnenvertrekken, behalve het ruime *triclínium* (eetvertrek), waren klein en hadden uitzicht op het *impluvium*.”

Deze landgoederen lagen niet gelijk onze dorpen in een kom tezamen, maar waren volgens de behoefte der eigenaars over het geheele land verspreid.

De gebouwen, welker grondslagen in de laatste jaren konden onderzocht worden, gingen zonder uitzondering door brand te niet, en wel grootendeels reeds op het einde der 2de eeuw, misschien tengevolge der invallen der Chauken, die omstreeks de jaren 176 en 177 deze landen verwoestten.”

Bleef dus van de Romeinsche — tevens de Oud-Germaansche — hofsteden niets over, het type heeft zich gehandhaafd tot op den tegenwoordigen tijd. Van de thans bestaande oude hofsteden dateeren de oudste wellicht uit de 13e eeuw. Natuurlijk is er in den loop der eeuwen veel aan vertimmerd. Bij noodzakelijk geworden vernieuwingen werden de houten stutsels in de muren wegelaten en de buitenmuren geheel van steen opgetrokken. De geklante ramen werden vervangen door moderne kozijnen met grotere ruiten. De poortdeuren behoeften geen dienst meer te doen, zij vermolmden of werden tot brandhout gekloofd.

Het gebouwen-complex met den zwaren, hoogen muur tot afsluiting van het binnenplein aan de wegzijde, staat daar echter nog als eene kleine sterkte, — eene herinnering aan den tijd, toen de veiligheid op het land zoveel te wenschen overliet.

P. E. W. K.

NICOTIANA. *)

In brokken bloedkoraal viel zij uiteen,
De zon — en zag haar bloed langs 't
zeevlak stuiven.
Weg week haar glans; in hooge lucht
a'leen
Blinkt nog een vlucht van witte-
wolkeduiven.

De wei, het veld, het bosch, de tuin beneën
Verzinkt in schemering en grijze ne-
velkuiven.
Nu geurt die blanke bloem zoo weltevreeën
En laat eerst nu haar witte wicken
wuiven.

Het Leven om haar heen moest eerst
verdwijnen,
Eerst dan ontwaakte zij uit zoeten droom.
Eerst dan begon haar schucht're ziel
te schijnen
En wierp zich af, den mantel van haar
schroom.

In stilte en eenzaamheid voelt zich de
ziel verfijnen.
Dan blinkt haar kleur en geurt haar
zoetste aroom.

M. M. BLANKERT.

*) De nicotiana gaat eerst open en geurt, als het avond wordt.

MUGGENDANS.

Zeg, duiz'lende dingskens, wat dwarrelt gij daar,
Wat danst en wat huppelt gij zot!
Gij sprinkelt en krinkelt en dringt door elkaar,
Gij draait en gij zwaait en ge maait al te gaar,
Zeg, leeft gij zoo lustig uw lot?

Gij, vroolijke Franskens, zeg, vliegt ge zoo vrij,
Wijl 't zonneke is ondergegaan?
En duikelt ge uw droomrige dansjes voor mij,
Of zijt ge om het weertjen van morgen zoo blij?
Toe, wilt ge van hier niet vandaan?

Gij cirkelt en huppelt en host om mijn hoofd,
Ik kan en ik kom u niet kwijt!
Mijn rustige rust hebt ge weder me ontroofd,
Al lang is het licht aan den hemel verdoofd,
En nog is 't voor slapen geen tijd?

Ga 'k vóóruit of achter, gij blijft om mij heen,
Sta 'k stil, wel, ge danst onverveerd,
En altijd met duizend en heel niet alleen,
Getrouwe gezellekens, mugekelen klein,
Waar hebt gij uw dansen geleerd?

Den ganschen weg langs van den brug tot 't gehucht,
Springt ge van 't einde naar zonder end,
Bij 't suizen van 't windjen, bij 't zwoelig gezucht
Van wuivende wilgen zoemzoemt ge in de lucht,
Gij vrijende, vroolijke bent.

En zwaai ik mijn stokje door 't zwierend gedans,
Ge duikelt er sneller door op.
Verdooft al de gloeiende gloed aan den trans,
Gij glimt en gij glijdt in den geligen glans,
Gij weet van geen stuit en geen stop....

Ga, dansende dingskens, ga, dartel gedoe,
Ga, stuivende stoffkens, ga vort,
Uw draaiend geduizel ben 'k reeds reeds moe.
Vertel aan een ander, die 't weten wil, hoe,
Hoe mooi morgen 't weertjen weer wordt.

B. TH. SANTEN.

UIT DE STUDEERKAMER.

TRIPOLI.

MET ergernis en verontwaardiging hebben edele naturen in de laatste jaren een misbruik zien voortwoekeren, dat juist in deze dagen ernstige gevolgen zou kunnen hebben: de schrijfwijze Tripolis in plaats van het eenig goede Tripoli. Gottlob Adolf Krause is als een welberaden tuinier der kultuur den wortel van het kwaad gaan zoeken. Die bleek in den grond gestoken door den Afrikareiziger Gerard Rohlfs, die o. a. ook Marokko bereisd heeft in een tijd, dat Duitschland er nog geen belangen te beconfereeren had. Rohlfs beroept zich ter verontschuldiging — echter zoogals den gerechte bleek zonder grond — op den beroemden zoograaf Carl Ritter. Daar de beklaagde sinds lang overleden is, kon het vonnis slechts bij verastek gewezen worden. Gij echter, deugdzaame lezers, spiegelt u aan zijn onzalig voorbeeld, en hoedt u, door het schrijven van een on gepaste S achter Tripoli, de bestaende verwarring en onrust aan de Middellandsche zee te verergeren!